

JAAARVERSLAG

VLIR-UOS 2014

HERWIG LEIRS:

'Vroeger stroomde het geld van België naar Tanzania. Nu omgekeerd.'

RONY SWENNEN:

'Ik ben zeer blij vast te stellen dat ons project vier jaar later een grote impact heeft opgeleverd'

TRAN THI DINH:

'Als kind al droomde ik ervan om voedsel vers te leren houden.'

IN DIT JAARVERSLAG LEEST U OVER:

TRAN THI DINH

*Voedsel vers
houden in Vietnam:
van droom tot
werkelijkheid*

RONY SWENNEN

*Professor
krijgt de verrassing
van zijn leven*

HERWIG LEIRS

*'Vroeger stroomde
het geld van België
naar Tanzania.
Nu omgekeerd.'*

EN VERDER:

'Klein beginnen en groot worden over de jaren heen'	8
Hoe laat je kinderen in Ecuador groenten en fruit eten?	11
Universiteit van Kisangani: biodiversiteitshub in Congo	14
Wat doet een verblijf in het Zuiden met je?	18
'Misschien is dat mislukt project van 75.000 euro wel de beste investering ooit'	20
Onderzoek: hoe kom je ermee naar buiten?	22
2014 in cijfers	26
Budget VLIR-UOS 2014	28

ONTWIKKELING ZAAIEN

De samenwerking van universiteiten en hogescholen met het Zuiden via VLIR-UOS bestaat ondertussen bijna 20 jaar. Met het aantal personen dat ooit een beurs heeft ontvangen voor een opleiding of onderzoek in Vlaanderen of het Zuiden zouden we een kleine stad kunnen vullen. En de lijst van uitgevoerde projecten oogt al even indrukwekkend. Maar heeft het ook écht iets veranderd?

Ons moto is 'sharing minds, changing lives'. We financieren niet zomaar onderzoek of opleidingen, maar zaaien ontwikkeling. We investeren immers in mensen die binnen en buiten hun universiteit of hogeschool een motor zijn voor groei, die samen oplossingen vinden voor lokale en globale uitdagingen.

Voor het jaarverslag 2014 zijn we op zoek gegaan naar de verhalen over de impact van die samenwerking. De getuigenissen leren ons vier belangrijke lessen:

HET ONVOORZIENE IS SOMS BELANGRIJKER DAN HET VOORZIENE

Door mensen van verschillende instellingen, disciplines en nationaliteiten samen te brengen, creëer je kansen die bij de start van een project vaak niet zichtbaar zijn. Ieder project bevat de kiemen om een verschil te maken, ook buiten de oorspronkelijke grenzen van het project.

JE BOUWT IETS OP, VAN KLEIN NAAR GROOT

Vaak start de samenwerking met een klein project of een beurs. Daaruit volgt een groter project of een bijkomende opleiding, en uiteindelijk groeit het uit tot een netwerk met talrijke vertakkingen en een enorme impact. Die effecten komen niet zomaar tot stand, maar bouw je geleidelijk aan op.

VERANDERING VRAAGT TIJD

Terwijl een politieke cyclus meestal vier jaar duurt, leert onze ervaring dat veranderingsprocessen wel tien jaar of meer nodig hebben om werkelijk een verschil te maken. Dat lijkt lang, maar enkel zo krijg je een duurzame verandering.

ELKAAR VERSTERKEN LOONT

VLIR-UOS doet niet aan hulp of eenmalige expertise-injecties. We zetten in op partnerschappen, waar beide partijen beter van moeten worden. En we zien dat dat werkt. Professor Herwig Leirs haalt het sprekende voorbeeld aan van de Tanzaniaanse universiteit SUA, die na jarenlange samenwerking met Vlaanderen een project van de Bill and Melinda Gates Foundation heeft binnengehaald. Een deel van dat budget gaat nu naar de Vlaamse partners, terwijl dat vroeger steeds omgekeerd was.

Minister van Ontwikkelingssamenwerking Alexander De Croo wil de Belgische Ontwikkelingssamenwerking moderniseren, met een grotere geografische concentratie en meer complementariteit en synergie tussen de verschillende spelers. Dit moet leiden tot een geïntegreerd beleid en een verhoogde kwaliteit en impact van de Belgische samenwerking.

Die hervorming zal ook een aanzienlijk effect hebben op de samenwerking met de universiteiten en hogescholen. De landenlijsten zullen namelijk wijzigen en er zullen ook vaker linken gelegd worden naar de andere ontwikkelingsspelers.

Als VLIR-UOS werken we graag mee om de Belgische ontwikkelingssamenwerking te moderniseren en de impact ervan te verhogen, maar we hopen ook ten eerste dat er voldoende ruimte blijft om wat we de voorbije jaren hebben gezaaid, te kunnen oogsten. Want iets opbouwen vraagt nu eenmaal tijd.

Koen De Feyter,
voorzitter VLIR-UOS

Kristien Verbrugghen,
directeur VLIR-UOS

VOEDSEL VERS HOUDEN IN VIETNAM: VAN DROOM TOT WERKELIJKHEID

Als kind al wilde Tran Thi Dinh leren voedsel vers te houden. In België volgde ze een masteropleiding in de voedselwetenschappen, gevolgd door een doctoraat. Haar droom kwam uiteindelijk uit. Vandaag draagt ze als professor haar kennis over aan duizenden Vietnamese studenten. En samen met Belgische collega's zet ze het voedselonderzoek verder.

Tran Thi Dinh: Ik ben geboren in Nam Dinh City, een Vietnamese stad omgeven door fabrieken. Ik had geen idee over hoe voedsel wordt gemaakt. Wat ik at was meestal niet vers. We kochten het van straatverkopers waar het dagenlang was blootgesteld aan tropisch zonlicht en hoge vochtigheid. Ik werd er zelfs verschillende keren ziek van. Maar we aanvaardden de situatie zoals die was: voedsel is soms goed en soms slecht.

Mijn visie veranderde volledig toen ik mijn tante ging bezoeken op het platteland. Voor de eerste keer at ik vruchten direct uit de tuin. De sappige smaak en het knapperige geluid waren totaal nieuw voor me. Ze smaakten heerlijk! Vanaf die dag was ik gefascineerd door vers voedsel.

'MIJN DROOM: LEREN VOEDSEL VERS TE HOUDEN'

Ik wilde voedseltechnologie studeren, maar aan de opleiding die ik in Vietnam volgde was de kloof tussen theorie en praktijk enorm. Daarom bleef ik zoeken naar een plek waar ik de praktische kennis kon opdoen. Ik was erg blij toen ik op de website van VLIR-UOS een beurs vond voor de masteropleiding Food Technology.

In België leerde ik over het proces van voedselbewaring, door wetenschappelijke vergelijkingen en geavanceerde technologieën uit de fysica, chemie en biologie. Dankzij een tweede beurs kon ik het doctoraat in 'Mechatronics, Biostatistics and Sensors' volgen aan de KU Leuven en verder onderzoek doen naar voedselallergenen. Mijn jeugd-droom leek te zijn uitgekomen.

'IK BRENG MIJN KENNIS OVER VOEDSELTECHNOLOGIE NAAR DE VIETNAMESE STUDENTEN'

In 2011 koos ik om terug te keren naar Vietnam. Ik wilde wat ik in België had geleerd overbrengen aan de duizenden studenten van de Vietnam National University of Agriculture.

Veel studenten wonen mijn colleges bij. Ze houden van de manier waarop ik het complexe proces van voedselproductie opsplits in eenvoudigere stappen. Daarnaast begeleid ik ook studenten in hun onderzoek over voedselopslag en verwerkingstechnologie.

'Bij mijn tante op het platteland at ik voor de eerste keer vruchten direct uit de tuin. Ze smaakten heerlijk! Vanaf die dag was ik gefascineerd door vers voedsel.'

'IK WIL BIJDAGEN AAN DE WETENSCHAPPELIJKE KENNIS EN TECHNOLOGIE'

Ik ben ook betrokken bij verschillende projecten die Vietnamese wetenschappers ondersteunen via andere opleiding aan Belgische universiteiten. Eén van die projecten is het Network University Cooperation-programma van VLIR-UOS. Het is gericht op capaciteitsopbouw in onderwijs en onderzoek in de voedingswetenschappen voor docenten van vier Vietnamese universiteiten.

Daarnaast coördineer ik een gezamenlijk onderzoeksproject om de

verliezen na oogst te beperken. Ik was ook co-organisator van een internationale conferentie over voedselwetenschap. De conferentie leidde tot een sterker en breder netwerk van voedselwetenschappers uit België en Zuidoost-Azië.

'NIEUWE UITDAGINGEN AANGAAN EN OMZETTEN IN GROEIKANSEN'

Ik realiseer me dat mijn dromen zijn vervuld dankzij de financiële steun van VLIR-UOS, de voortreffelijke begeleiding van de Belgische professoren en de geweldige ondersteuning

van vele collega's, waardoor mijn kennis is verrijkt en ik zelfverzekerder ben geworden. Daardoor wil ik nu meer nieuwe uitdagingen aangaan en omzetten in groeikansen.

Ik geloof dat mijn verhaal slechts een voorbeeld is van de vele succesverhalen van VLIR-UOS-alumni, die niet alleen belangrijke bijdragen leveren aan hun thuisland, maar ook aan de globale wetenschappelijke kennis en technologie.

Tran Thi Dinh (rechts): 'De studenten houden van de manier waarop ik het complexe proces van voedselproductie opsplits in eenvoudigere stappen.'
Foto: Tran Thi Dinh

Boeren verwelkomen professor Swennen. 'Hoe wisten ze dat we zouden komen?' Foto: Rony Swennen

OVER HET BELANG VAN COMMUNICATIE
IN ONTWIKKELINGSPROJECTEN

PROFESSOR KRIJGT DE VERRASSING VAN ZIJN LEVEN

In 2014 bezocht bananenexpert professor Rony Swennen (KU Leuven) een afgelegen dorp in DR Congo. Vier jaar na publicatie blijkt zijn boek over bananenteelt een onverwacht grote impact te hebben. Het is vooral de manier waarop de boeren de kennis toepassen die professor Swennen verbaast.

Rony Swennen bezoekt de bananenplantage van het dorp. 'Ze ligt er fantastisch bij.' Foto: Rony Swennen

In DR Congo ontmoet professor Swennen professor Benoît Dhed'a, projectleider van de institutionele samenwerking met de Universiteit van Kisangani. Samen trekken ze op de motorfiets de bossen in. Wanneer ze in het dorp aankomen staan de boeren hen op te wachten, met een groot bord waarop 'bienvenu M. Swennen' prijkt.

'Hoe wisten ze dat ik zou komen?' reageert professor Swennen verbaasd. Hun bezoek was immers onverwacht. Ze hadden niemand vooraf op de hoogte gesteld.

'Ik doe al dertig jaar onderzoek naar bananen en heb de halve wereld afgereisd, maar ik heb nog steeds niet begrepen hoe de communicatie hier loopt.'

De verbazing is nog groter wanneer hij de bananenvelden ziet. Die liggen er fantastisch bij. De onderwijzer van het dorp vertelt dat de bananenproductie in de regio enorm is verbeterd.

'Hoe komt dat?' wil professor Swennen weten.

'Dat is dankzij u', antwoordt de onderwijzer.

'Dankzij mij?' reageert professor Swennen verbaasd. 'Ik heb hier helemaal niets gedaan.'

'U heeft toch een boek geschreven over bananen?' antwoordt de onderwijzer met een grijns.

Professor Swennen had inderdaad in 2011 samen met twee andere auteurs een praktische handleiding over bananenteelt in DR Congo gepubliceerd, met financiering van VLIR-UOS (binnen het programma Zuidinitiatieven).

'Maar wie kan dat boek hier lezen?' vraagt professor Swennen. Er zijn immers weinig mensen die in het Frans lezen.

'Ik ben zeer blij vast te stellen dat ons project vier jaar later een grote impact heeft opgeleverd.'

'Ik', antwoordt de onderwijzer fier. 'We hebben toneelstukken opgevoerd, met de boeren als acteurs. Per hoofdstuk van het boek maakten we een ander stuk.'

Professor Swennen staart de onderwijzer met open mond aan. 'Daar zou ik zelf nooit opgekomen zijn' verzekert hij.

'Ik ben zeer blij vast te stellen dat ons project vier jaar later een grote impact heeft opgeleverd' zegt professor Swennen enkele weken later vanuit Leuven aan de telefoon. 'Met mijn technieken had ik dat nooit kunnen bereiken.'

Uit zijn ervaring in DR Congo trekt hij twee lessen:

'Ten eerste dat de impact van projecten vaak pas jaren na het einde van het project zichtbaar wordt. Zo zijn er heel wat goede projecten, maar die hebben tijd nodig om tot resultaten te komen.

En ten tweede, willen we als onderzoekers kennis overbrengen en delen, dan moeten we inzicht krijgen in de manier waarop lokale mensen boodschappen doorgeven. Anders dreigen we de bal mis te slaan. Er is meer onderzoek nodig naar alternatieve communicatietechnieken om boodschappen over te brengen, zoals theater.'

Professor Benoît Dhed'A Djailo van de universiteit van Kisangani legt uit hoe het theaterstuk tot stand kwam:

'Tijdens een extensieactiviteit wilde de boerenorganisatie de kennis over de bananenteelt overdragen via theater, om zowel de aanwezigen te amuseren als te informeren, zoals dat vaak gebeurt in onze samenleving, waar het traditioneel mondeling onderwijs verliep via liederen en sketches.'

Het boek 'La culture des bananiers et bananiers plantains en République Democratique du Congo' werd geschreven door Benoît Dhed'A Djailo, Adrien Moango Manga en Rony Swennen en uitgegeven door de Universiteit van Kisangani en de KU Leuven.

DE LINK TUSSEN THEATER EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Professor An Ansoms (Université Catholique de Louvain) gebruikt theater in haar onderzoek naar landconflicten in DR Congo, Burundi en Rwanda, 'niet zozeer om wetenschappelijke kennis te verspreiden, maar om kennis te vergaren.'

'Het thema van landconflicten is zeer geladen. Mensen willen niet zomaar praten over hun eigen conflicten met familie, burens of lokale machthebbers. Daarom hebben we een methode van participatief theater ontwikkeld. Sketches met lokale acteurs vormen de aanleiding om met het publiek in discussie te gaan en linken te leggen naar de eigen situatie.'

'Theater is een fantastische manier om mensen deel te laten uitmaken van je onderzoek. Maar je verliest als onderzoeker ook een stuk controle over je eigen onderzoeksproces. Al kan dit evengoed geweldig zijn en ervoor zorgen dat mensen dingen vertellen die ze nooit met je zouden delen in een normaal gesprek.'

Meer info over het onderzoek naar landconflicten en het simulatiespel Land Rush: www.land-rush.org.

'Theater is een fantastische manier om mensen deel te laten uitmaken van je onderzoek.'

In een vorig leven deed An Ansoms onderzoek aan het Instituut voor Ontwikkelingsbeleid en -beheer van de UAntwerpen. Voor haar doctoraatsonderzoek kreeg ze een Reisbeurs van VLIR-UOS en ze was meermaals copromotor van een Internationaal Congres met financiering van VLIR-UOS.

Sketches met lokale acteurs vormen de aanleiding om met het publiek in discussie te gaan Foto: An Ansoms

'VROEGER STROOMDE HET GELD VAN BELGIË NAAR TANZANIA. NU OMGEKEERD.'

Professor Herwig Leirs (Universiteit Antwerpen) mogen we gerust een veteraan in de universitaire ontwikkelingssamenwerking noemen. Sinds 1987 doet hij als bioloog onderzoek naar knaagdieren, want die beestjes vernielen oogsten en verspreiden ziekten. Het begon in Tanzania, maar breidde al snel uit naar Ethiopië en vele andere Afrikaanse landen.

Zijn mooiste succesverhaal: dat niet hij, maar zijn collega's in Tanzania het Bill and Melinda Gates Foundationproject hebben binnengehaald.

Foto: Jean-Michel Clajot

VLIR-UOS vroeg professor Leirs in januari 2015 om tijdens het Nieuwjaarsevent een presentatie te geven over het belang van de mix aan nationaliteiten, instellingen

en disciplines in de samenwerking met het Zuiden. Geboeid luisterden we naar zijn verhaal:

'DE EXPERTISE KWAM UIT ANTWERPEN, WANT WAS IN TANZANIA NIET TE VINDEN'

Mijn ervaring met de universitaire ontwikkelingssamenwerking startte in 1987 toen ik als doctoraatsstudent

betrokken raakte bij een knaagdierproject in Tanzania. Dat was een klassiek AABOS-project (de toenmalige administratie van de Belgische ontwikkelingssamenwerking, nu DGD). Het probleem: grote schade in de landbouw, veroorzaakt door knaagdieren. Dat moest onderzocht worden door experts van buitenaf, want in Tanzania waren die niet te vinden.

Het onderzoek en projectbeheer gebeurde door de Belgische partners. De Tanzaniaanse medewerkers zorgden voor de praktische, organisatorische ondersteuning, maar waren voor de rest eigenlijk niet echt betrokken bij het onderzoek. Capacity building was geen prioriteit. De nadruk lag op gegevens verzamelen en onderzoek doen. Bij de publicaties van de onderzoeksresultaten was er geen enkele Tanzaniaanse co-auteur.

'SAMEN EEN VISIE ONTWIKKELEN OM DE UNIVERSITEIT BETER TE MAKEN'

Tien jaar later, in 1997, startte een nieuw project: de institutionele samenwerking met Sokoine University of Agriculture (SUA), met financiering van VLIR-UOS. Het ging om dezelfde mensen en dezelfde instelling, maar nu was de mix veel groter. Aan Vlaamse kant namen professoren van vier universiteiten deel en binnen SUA waren verschillende afdelingen betrokken, van knaagdierbiologie, via bodemkunde tot computercentra en bibliotheken. We moesten samen een visie ontwikkelen om de universiteit institutioneel te versterken.

1990

1987

Tanzania: AABOS-project. Lokaal probleem in Tanzania. Vlaamse experts worden ingehuurd.

1997

Start institutionele samenwerking met SUA. Investing in capaciteitsopbouw en mix van nationaliteiten, instellingen en expertise.

1998

Samenwerking met APOPO om ratten te trainen die landmijnen opsporen.

2000

2000

Start van een Europees onderzoeksproject met UAntwerpen en SUA als partners.

'KLEIN BEGINNEN EN GROOT WORDEN OVER DE JAREN HEEN'

Professoren Eddy Van Driessche en Sonia Beeckmans (Vrije Universiteit Brussel) zijn experts in eiwitten. Hun kennis leidt tot innovatieve toepassingen in de diergeneeskunde en voeding. Bijna 20 jaar geleden startte hun samenwerking met het Zuiden. Ondertussen hebben ze op vier continenten gewerkt en talrijke succesvolle projecten opgezet.

De geheimen van een succesvol huwelijk? Daar zouden we een boeiend gesprek over kunnen voeren met Sonia Beeckmans en Eddy Van Driessche, want ze zijn niet alleen onderzoekscollaga's, maar ook partners. Maar dat is voor een andere gelegenheid. Ik ben nu vooral nieuwsgierig naar hun ervaring met het Zuiden.

Hoe is jullie samenwerking met het Zuiden gestart?

Eddy Van Driessche: 'Dat is eigenlijk toevallig gekomen. Het project in Zimbabwe was het gevolg van het bezoek van een collega uit Zimbabwe, die gehoord had van mogelijke samenwerking via VLIR-UOS. En in Cuba was er een collega met interesse in lectinen. Beide projecten zijn uiteindelijk gestart eind jaren '90.

De samenwerking met Zimbabwe en Cuba was interessant voor ons, omdat we op die manier toegang kregen tot nieuwe eiwittypes en bacteriën die bij ons niet voorkomen. Het was ook een kans om onze opgedane kennis uit te breiden naar het Zuiden.

'Om het even waar je komt in Cuba kennen ze VLIR-UOS!'

Door de problemen in Zimbabwe met de landverdeling zijn de collega's daar uitgeweken naar Zuid-Afrika. Samen met hen hebben

we aan de universiteit van Limpopo een nieuw project uitgewerkt. Die samenwerking loopt verder in de institutionele samenwerking (IUS) met Limpopo University.

De samenwerking met Vietnam begon met een bezoek van de toenmalige rector van Can Tho University. Die was sterk geïnteresseerd in enzymen met toepassingen in de voeding. Daaruit is later de twaalfjarige samenwerking met Can Tho University ontstaan.'

Sonia Beeckmans: 'Het is vaak klein beginnen en groot worden over de jaren heen.'

Wat zijn enzymen en lectinen precies?

Eddy Van Driessche: 'Eiwitten of proteïnen zijn moleculen die voorkomen in alle levende organismen. Enzymen zijn eiwitten die reacties bewerkstelligen en bijvoorbeeld voedingsstoffen omzetten in bouwstoffen en energie.

Lectinen binden dan weer suikers en hebben enorm veel toepassingen in de geneeskunde, bijvoorbeeld om ziekten op te sporen of kankercellen van normale cellen te onderscheiden. Ook in de voeding zijn ze belangrijk, zowel voor de mens als de dieren.

Wij zijn vooral geïnteresseerd in de zuivering en typering van eiwitten, aanvankelijk in enzymen en lectinen, maar de laatste jaren hebben we voornamelijk onderzoek gedaan op lectinen en hun toepassingen.

Eddy Van Driessche (midden) met collega's van de Universiteit van Limpopo. Foto: Sonia Beeckmans

Grootmoeders wijsheid over eiwitten

Hoe maakt u een biefstuk weer mals?

> Door er een ananas op te leggen.

Waarom weekt u bonen best voordat u ze kookt?

> Omdat bonen eiwitten bevatten die toxisch kunnen zijn en een slechte invloed hebben op de vertering.

Als je in de jaren negentig sprak van moleculaire biologie of biotechnologie, dan had iedereen het vrijwel enkel over DNA. Het was alsof eiwitten amper nog bestonden. Wij zijn steeds op eiwitten blijven werken en het is die kennis die we met onze collega's in het Zuiden willen delen.'

'Alumni nemen hun kennis mee naar huis en dragen die verder uit.'

Sonia Beeckmans: 'In Vietnam werkten we met vissen en eiwitten die zorgen voor het immuunsysteem. De kweek van pangasius is economisch enorm belangrijk voor Vietnam. Omdat de vissen in de kweekvijvers zowat schouder aan schouder zitten vormt de minste

infectie een catastrofe. Bij stress of infectie neemt één van die eiwitten sterk in concentratie toe. Op basis van die kennis kunnen we op termijn een kit uitwerken om te monitoren wanneer de vissen behandeld moeten worden.'

Vormt de taal een probleem?

Eddy Van Driessche: 'Niet in Zimbabwe of Zuid-Afrika, maar wel in Cuba en Vietnam. Eén van mijn eerste acties als Vlaams coördinator van de institutionele samenwerking met de Universidad Central Marta Abreu de Las Villas (UCLV) in Cuba was de opstart van een project voor academisch Engels. Want wil je meespelen op wereldniveau in de wetenschap, dan moet je Engels kennen. Nadien hebben verschillende institutionele samenwerkingsprogramma's dat voorbeeld overgenomen. Maar het gebeurt niet van vandaag op morgen. Veel mensen vergeten dat samenwerken met het Zuiden zijn tijd nodig heeft.'

Welke andere impact zien jullie?

Eddy Van Driessche: 'De impact is overall groot, maar vooral op het vlak van vorming van mensen. We spreken vaak over het belang van apparatuur en ICT, maar wat in de eerste plaats verandert is hier van boven (wijst naar zijn hoofd), de mentaliteit om de wereld te zien, van les te geven en aan onderzoek te doen.'

'Het zijn dingen die je niet kunt voorzien in het begin. Dat groeit en neemt een andere wending.'

Sonia Beeckmans: 'We zien dat de nieuwe generatie studenten van de interuniversitaire masteropleiding Moleculaire Biologie veel beter opgeleid is dan de vorige generaties. Dat is heel motiverend voor ons. Van de nieuwe

studenten zijn bijna de helft aangeraden door alumni van de opleiding. Alumni nemen hun kennis mee naar huis en dragen die verder uit.'

'Je krijgt een andere kijk op de wereld, anders dan wanneer je onder de kerktoren blijft zitten.'

Eddy Van Driessche: 'Uit een recente vragenlijst blijkt dat zowat alle alumni in hun eigen land werken aan een universiteit of voor de overheid. Het is belangrijk dat ze die mogelijkheid krijgen. Daar heeft de universitaire samenwerking zeker mee aan bijgedragen.'

Die universitaire samenwerking zet Vlaanderen echt wel op de kaart.

Neem nu Cuba. Om het even waar je komt kennen ze VLIR-UOS.

In Cuba zien we de impact van de verschillende fasen van samenwerking nog het beste.

Een Eigen Initiatief is daar geëvolueerd naar een institutionele samenwerking met de Universidad Central 'Marta Abreu' de Las Villas (UCLV) en ondertussen is er een nieuwe institutionele samenwerking met de Universidad de Oriente van start gegaan, en een interuniversitair netwerk over ICT. De universiteit UCLV is in de ranking verder gestegen en een aantal van hun programma's zijn door de overheid gekozen als voorbeeldprogramma's waar alle universiteiten zich naar moeten richten.

Ook de uitstraling naar de maatschappij is belangrijk. Dankzij de institutionele samenwerking met UCLV is een belangrijke plantentuin met unieke soorten kunnen gered worden van de teloorgang. Nu bezoeken jaarlijks gemiddeld 8.000 mensen de plantentuin, waaronder vooral schoolkinderen, wat bijdraagt tot ecologische bewustmaking.'

Sonia Beeckmans: 'Er zijn ook contacten gelegd met de industrie in Cuba en er worden nu lokaal drones ontwikkeld dankzij de Belgische samenwerking.'

Eddy Van Driessche: 'Dat zijn allemaal dingen die je niet kunt voorzien in het begin. Dat groeit en neemt een andere wending.'

Wat is voor u het verschil tussen internationale academische samenwerking en universitaire ontwikkelingsamenwerking?

Eddy Van Driessche: 'Internationale samenwerking is een win-win van bij het begin. Met universitaire ontwikkelingsamenwerking ga je in op de vragen van partners, maar op termijn heb je dezelfde win-winsituatie. Alleen duurt het wat langer. Maar is dat slecht? Ik denk van niet. Het mag wel een beetje trager.'

Is er ruimte om trager te gaan?

Eddy Van Driessche: 'Ik denk dat de situatie aan het veranderen is. In de academische beoordeling wordt internationalisering meer en meer geapprecieerd. Maar je moet als onderzoeker de criteria voor promotie wel in het oog blijven houden. Voor jonge mensen is het een magnifieke ervaring. Je krijgt een andere kijk op de wereld, anders dan wanneer je onder de kerktoren blijft zitten.'

Zou u het herdoen als u de kans zou krijgen?

Eddy Van Driessche: 'Volmondig ja. Alleen zou ik er vroeger aan beginnen.'

De professoren Eddy Van Driessche en Sonia Beeckmans ontvingen in 2014 een prestigieuze erkenning voor hun jarenlange samenwerking met de Universidad Central 'Marta Abreu' de Las Villas' uit de handen van de eerste vice-minister van Hoger Onderwijs van Cuba.

GETUIGENIS VAN EEN ALUMNUS OVER DE IMPACT VAN DE MASTEROPLEIDING MOLECULAIRE BIOLOGIE

Dankzij de interactie met collega's uit andere landen kunnen studenten hun kennis delen en manieren vinden om via moleculaire biologie een impact te hebben op de samenleving.

Tijdens het masterprogramma kom je te weten hoe je het leven van mensen kunt verbeteren, door onderzoek naar ziekteresistente soorten, naar technieken om de oogstopbrengst te vergroten, of door de studie van verwaarloosde ziekten bij mensen.

DE VLIR-UOS-PROGRAMMA'S IUS EN TEAM

Met het programma voor **Institutionele Universitaire Samenwerking (IUS)** maakt VLIR-UOS een twaalfjarig partnerschap mogelijk tussen een universiteit in het Zuiden en Vlaamse universiteiten en hogescholen. Het programma biedt ondersteuning aan de universiteit voor haar driedelige functie als verschafter van onderwijs-, onderzoeksgelateerde en maatschappelijke diensten. Het tracht de lokale universiteit te versterken om haar rol van ontwikkelingsactor beter te kunnen vervullen.

Het programma **TEAM** financiert samenwerking op het vlak van onderwijs, onderzoek en dienstverlening tussen een departement van een Vlaamse universiteit en een departement van een universiteit in één van de partnerlanden van VLIR-UOS. Een TEAM-project duurt minimum vier en maximum vijf jaar.

HOE LAAT JE KINDEREN IN ECUADOR GROENTEN EN FRUIT ETEN?

Onderzoekers van de Universiteit van Cuenca (UCuenca) pakken het ongezonde eetgedrag en het tekort aan beweging van kinderen en jongeren in Ecuador aan, samen met Vlaamse collega's. Het tienjarige project startte in 2007. De interventieaanpak blijkt uniek te zijn in Latijns-Amerika.

Ik ontmoet de Ecuadoraanse onderzoekers Angélica Ochoa en Susana Andrade aan de faculteit Bio-ingenieurswetenschappen in Gent, samen met professor John Van Camp. Hij is de Vlaamse coördinator van het project 'Food, Nutrition and Health', dat deel uitmaakt van de Institutionele Universitaire Samenwerking met UCuenca. Beide studenten zitten in de laatste fase van hun doctoraatsonderzoek.

Professor Van Camp, hoe bent u eigenlijk betrokken geraakt bij VLIR-UOS-projecten?

John Van Camp: 'Toen ik mijn postdoc deed merkte ik dat veel internationale studenten aan de masteropleiding 'Nutrition and rural development' met vragen zaten over de situatie in hun eigen land. Ik besepte dat ik meer praktische ervaring nodig had. Zo begon ik te werken met projecten over voedselkwaliteit, eerst in Tanzania en nadien, per toeval, kwamen we in contact met mensen uit Cuenca. In 2007 zijn we daar gestart met ons project.'

'Als je gemeenschappelijke belangen hebt kan je altijd de moeilijkheden overbruggen.'

Wat waren de belangrijkste uitdagingen bij de start van het project?

Angélica Ochoa: 'De taal, want maar weinigen aan de Universiteit van Cuenca spraken Engels.'

John Van Camp: 'Ik herinner me nog de eerste projectbijeenkomst in een kamer met ongeveer 15 jonge onderzoekers waarvan niemand Engels sprak. Ze gingen op zoek naar iemand om alles te vertalen. Al kostte het ons een week tijd, uiteindelijk kwamen we toch met een projectstructuur.

Van bij het begin viel hun leergierigheid op. Ik zag mensen denken: 'Dit is iets nieuws.' Ze waren geïnteresseerd en pikten het zeer snel op. Als je gemeenschappelijke belangen hebt kan je altijd de moeilijkheden overbruggen.

Nu, na 7 jaar, schrijven ze internationale publicaties en presenteren ze hun werk in het Engels. Het is één van de verhalen die de grootste voldoening geven, te zien van waar we komen en waar we nu staan.

In het begin sprak ik geen woord Spaans. Ik zei: Laten we een weddenschap houden. Ik zal Spaans leren, als jullie Engels leren. En we deden het, nietwaar? (Hij kijkt naar Susanna en Angelica) Al heb ik het veel moeilijker met het Spaans dan zij met het Engels.'

Kunnen jullie me iets over het project vertellen?

Angélica Ochoa: 'In het begin waren er geen gegevens beschikbaar over de voedselinname van kinderen en jongeren in Ecuador. We wilden data verkrijgen over de werkelijke consumptie en de factoren die leiden tot ongezond gedrag.'

John Van Camp: 'We voerden een baselinestudie uit om de situatie bij aanvang te kennen, vóór onze tussenkomst. Die studie moest ons ook informatie opleveren over het eetgedrag, de voedselsamenstelling, de aanwezigheid van toxines en de fysieke activiteit van de jongeren. In een tweede fase organiseerden we een grootschalige interventie op het terrein. Die was uniek voor Ecuador en zelfs Latijns-Amerika.'

Angélica Ochoa: 'We onderzochten de factoren die bepalend zijn voor de voedingsgewoonten en de lichamelijke activiteit via focusgroepen met ouders en schoolpersoneel. We gebruikten de gegevens om een interventieprogramma op te zetten dat was aangepast aan de doelgroep. Vervolgens voerden we de interventie uit in tien scholen en kozen we tien andere scholen als controlegroep zonder interventie.

'Het is verrassend dat Ecuador de grootste biodiversiteit ter wereld heeft, maar dat de mensen hun eigen groenten en fruit niet willen eten.'

Vlnr: John Van Camp, Angélica Ochoa en Susana Andrade, met de handleidingen om gezonder te eten en meer aan sport te doen. Foto: Hans Van de Water

Die interventie duurde drie jaar. We ontwikkelden een educatieve toolkit en organiseerden workshops met de ouders en het schoolpersoneel om hen te leren fysiek actief te zijn en de voedselkwaliteit te verbeteren, op school en thuis.

‘De houding van het schoolpersoneel is veranderd. Ze zijn zich bewuster geworden van het probleem.’

Als we bijvoorbeeld wisten dat kinderen beschaamd waren om gezond te eten, dan leerden we hen via games om zich niet slecht te voelen. We richtten ons dus op de bepalende gedragsfactoren om zo de kinderen bewuster te maken, hun zelfcontrole te vergroten en meer steun te krijgen vanuit de ouders en de school. We betrokken ook een aantal bekende Ecuadoraanse atleten om het goede voorbeeld te tonen, want in de focusgroep vertelden de jongeren dat rolmodellen belangrijk zijn voor hen.’

Wat zijn de resultaten van het project tot nog toe?

Angélica Ochoa: ‘We hebben de data nog niet volledig geanalyseerd, maar toch zien we bij de betrokken jongeren al een positief effect op hun groente- en fruitconsumptie. Zo verbruiken ze minder voeding met toegevoegde suikers en is hun bloeddruk verlaagd. De volgende stap is om na te gaan of de gedragsfactoren die leiden tot ongezonde voeding ook zijn veranderd.’

Susana Andrade: ‘De interventie heeft de jongeren aangemoedigd om actiever te zijn. Ook het bewustzijn van de scholen over het belang van fysieke activiteit is verbeterd.’

Angélica Ochoa: ‘Het grootste verschil dat ik zie is de betrokkenheid van de mensen. Na 28 maanden is de houding van het schoolpersoneel veranderd en zijn ze zich bewuster geworden van het probleem. Een ander effect dat ik niet had verwacht is de verminderde tailleomtrek. Al ging het maar om één centimeter, het is moeilijk om een dergelijk resultaat te bereiken.’

John Van Camp: ‘Vanuit wetenschappelijk oogpunt is de belangrijkste prestatie volgens mij dat de jonge wetenschappers uit Ecuador nu weten hoe ze een interventie moeten opzetten. Het is fascinerend te zien hoe mensen opklimmen naar een internationaal niveau, op alle vlakken: de taal, het schrijven van publicaties, het ontwerpen van onderzoek, de kritische analyse van onderzoeksresultaten. En op het einde krijg je hetzelfde niveau van academische output als wanneer je onderzoek doet in België.’

‘We hebben de krachten gebundeld en het werkte.’

Eén van de redenen waarom we goede resultaten hebben behaald is dat er heel wat mensen bij betrokken zijn, ieder binnen zijn eigen expertise. We hebben steeds gezocht naar de juiste personen. En we hadden het geluk om veel jonge onderzoekers uit België en Ecuador te kunnen betrekken. We hebben de krachten gebundeld en het werkte.’

DE GEZONDHEIDSPROBLEMEN IN ECUADOR BIJ AANVANG VAN HET PROJECT

- > Overgewicht bij 18% van de adolescenten en hoge cholesterol in het bloed.
- > Een slechte lichamelijke conditie bij 80% van de jongeren. Ecuador is één van de landen met de laagste fitheidsscore wereldwijd.
- > Een meerderheid van de adolescenten eet te weinig groenten, fruit en volkoren granen, en te veel suiker en bewerkte voeding.

Angélica Ochoa: ‘De groepsdruk onder de jongeren om ongezond te eten is groot. Een ander probleem is dat je op school gemakkelijk ongezond voedsel kunt krijgen, maar dat gezonde alternatieven nauwelijks beschikbaar zijn. De scholen zeggen me dan: ‘Als we fruit aanbieden kopen de kinderen dat niet. Je moet daarom eerst de kinderen leren om gezond te eten.’

John Van Camp: ‘Het is verrassend dat Ecuador de grootste biodiversiteit ter wereld heeft, maar dat de mensen hun eigen groenten en fruit niet willen eten.’

Wat zijn de toekomstperspectieven?

John Van Camp: ‘In de zomer van 2015 zullen drie doctrandi van de UCuenca hun doctoraat hebben beëindigd. Mijn grote wens is continuïteit aan de plaatselijke universiteit en het huidige kennisniveau in stand te houden. Die onderzoekers zijn nu in staat om papers te schrijven en projecten in te dienen, extra fondsen te werven en samen te werken met andere instellingen.’

Angélica Ochoa: ‘Ik ben al een ander projectvoorstel begonnen schrijven over voedselallergieën. Ik zal terugkeren naar Ecuador en betrokken blijven in het onderzoek.’

John Van Camp: ‘Dat is belangrijk. Ik zeg altijd aan Angélica en Susana: blijf aan wetenschap doen!’

UNIVERSITEIT VAN KISANGANI: BIODIVERSITEITSHUB IN CONGO

De universiteit van Kisangani (UNIKIS) is ambitieus: tegen 2020 wil ze het expertisecentrum voor biodiversiteit en duurzame landbouw in DR Congo zijn. Om dat waar te maken werkt ze samen met vier Vlaamse universiteiten. Naast onderzoek en academische versterking, gaat veel aandacht naar de betrokkenheid van de lokale bevolking.

Vlaamse studente is betrokken bij het onderzoek naar de bodemvruchtbaarheid. Foto: Stéphanie Frere

In de Democratische Republiek Congo (DR Congo) leeft ongeveer 70% van de bevolking van de landbouw. De snelle bevolkingstoename zorgt voor een stijgende vraag naar voedsel. Ontbossing en niet-duurzame landbouwtechnieken, zoals slash and burn, bedreigen de lokale biodiversiteit.

‘We willen de landbouwproductie en voedselzekerheid in de regio verhogen.’

Onderzoekers van de universiteit van Kisangani (UNIKIS) zoeken oplossingen voor een duurzame landbouw en de bescherming van de biodiversiteit in het Noordoostelijk Congobekken. Dat doen ze samen met onderzoekers van de universiteiten van Hasselt, Gent, Antwerpen en Leuven, met de steun van VLIR-UOS. Het tienjarige samenwerkingsprogramma startte in 2011 en loopt nog tot 2020.

**LANDBOUW:
MEER EN DUURZAMER**

Ondervoeding en ongezonde voeding vormen grote uitdagingen voor DR Congo. Het project ‘duurzame landbouw’ zet in op de academische capaciteitsversterking van UNIKIS, door onderzoek en de uitbouw van gespecialiseerde labo’s.

‘Het langetermijndoel is om de onderzoeksresultaten toegankelijk te maken voor de bevolking en op die manier de landbouwproductie en de voedselzekerheid in de regio te verhogen’, verzekert projectleider professor Benoît Dhed’a.

De lokale boeren nemen deel aan het onderzoek, via sensibiliseringsateliers en demonstratievelden in de dorpen. **Co-projectleider professor Adrien Moango:** *‘Mensen stellen vaak vragen over het probleem van de dure meststoffen. Ik laat hen zien dat er alternatieven bestaan om de landbouwproductie te verhogen, door de juiste gewascombinaties te kiezen.’*

Professor Dhed’a: *‘De innovatie zit in de toepassing van aangepaste*

landbouwtechnieken die weinig kosten, op basis van natuurlijke lokale middelen.’

RIETRATTEN EN CHAMPIGNONS KWEKEN

Een slecht beheer van de natuurlijke hulpbronnen in het Noordoostelijk Congobekken brengt de lokale biodiversiteit en de voedselzekerheid in gevaar. Het samenwerkingsprogramma leidt onderzoekers op, zoekt

‘Biodiversiteit zorgt voor voedsel, medicijnen, woningen en laat ons toe om voedingstekorten te verhelpen.’

alternatieven voor een duurzaam gebruik van het woud en de rivier,

De eerste tests met de kweek van eetbare champignons.
Foto: Mwinyi Waziri

Rietratten zijn erg gegeerde knaagdieren in Midden-Afrika voor hun vlees. Foto: Stéphanie Frere

en werkt aan de bewustwording van de bevolking. De lokale projectleiders van het project 'biodiversiteit', **professoren Hippolyte Nshimba en Dudu Akaibe**, leggen uit:

'De biodiversiteit speelt een zeer belangrijke rol in het dagelijks leven van zowel de bevolking op het platteland als in de steden. Biodiversiteit zorgt voor voedsel, medicijnen, woningen en laat ons toe om voedingstekorten te verhelpen.'

De onderzoekers bestuderen verschillende dier- en plantengroepen. Met de kweek van eetbare champignons, rietratten en vis willen ze alternatieven aanbieden voor de lokale bevolking. Een rat doet u misschien niet meteen watertanden,

maar rietratten zijn erg gegeerde knaagdieren in Midden-Afrika voor hun vlees.

Professor Hippolyte Nshimba: *'De kweek van rietratten en champignons zorgt ervoor dat de plattelandsbevolking meteen een opbrengst haalt uit hun veld, in plaats van ongecontroleerd de natuurlijke bronnen en de biodiversiteit te vernietigen. Voor de champignonkweek starten we met experimentele proeven aan de universiteit. Nadien leiden we de boeren op om zelf de champignons te kweken.'*

Met de opmaak van een inventaris van de verschillende dier- en plantengroepen in de regio, willen de onderzoekers de impact van de menselijke activiteiten op de biodiversiteit opvolgen.

Professor Hippolyte Nshimba: *'Het terreinonderzoek leert ons de soorten kennen, welke eetbaar en niet-eetbaar zijn, met het oog op een rationeel gebruik ervan. We organiseren ook extensiesessies over duurzame ontwikkeling met de boeren.'*

MANIOK: VAN 5 NAAR 40 TON PER HECTARE DOOR EEN BETER BODEMBEHEER

Maniok is een belangrijk gewas in DR Congo. De inwoners van het district Tshopo verbruiken gemiddeld 3 kilo maniok per dag per persoon. Maar de landbouwopbrengst van maniok ligt erg laag, met 4 à 6 ton per hectare.

De maniokproductie kan toenemen tot 40 ton per hectare, door betere landbouwtechnieken zoals geïntegreerd bodembeheer (Gestion Intégrée de la Fertilité des Sols, GIFS). Hiermee vergroot de vruchtbaarheid van de bodem, door bijvoorbeeld organische bemesting. De methode levert niet alleen een groot economisch voordeel op, maar draagt ook bij tot de bescherming van de biodiversiteit.

CENTRE DE SURVEILLANCE DE LA BIODIVERSITÉ

Om de toekomstige evolutie van de fauna en flora in het Congobekken op te volgen en te beheren, werd op de campus van de Faculteit Wetenschappen van de universiteit van Kisangani het 'Centre de Surveillance de la Biodiversité' (CSB) opgericht, met steun van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking en in samenwerking met het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, de Nationale Plantentuin van België en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

Het centrum is belangrijk voor het samenwerkingsprogramma tussen UNIKIS en de Vlaamse universiteiten. Professor Dudu Akaibe, directeur van het Centrum en co-projectleider: 'Het is in dit gebouw dat we de biologische collecties beheren van onder andere reptielen, amfibieën en zoogdieren. We bouwen momenteel aan een labo voor de kweek van eetbare champignons.'

OVER DE INSTITUTIONELE UNIVERSITAIRE SAMENWERKING MET UNIKIS

Het programma ging van start in 2011 en staat onder leiding van professor Hugo Gevaerts (Universiteit Hasselt) en professor René Oleko Woto (UNIKIS). Naast onderzoek en dienstverlening over duurzame landbouw en biodiversiteit, heeft de samenwerking ook als doel om UNIKIS als universiteit te versterken, door activiteiten over kwaliteitsbeheer, academisch Engels, pedagogie en wetenschappelijke vorming.

STUDENTEN AAN HET WOORD OVER HUN
ERVARING IN NEPAL EN CAMBODJA

WAT DOET EEN VERBLIJF IN HET ZUIDEN MET JE?

Jaarlijks krijgen 500 studenten aan een Vlaamse universiteit of hogeschool een reisbeurs van VLIR-UOS om op stage of onderzoek te gaan in het Zuiden. Dat je op enkele maanden tijd de wereld niet verandert beseffen de meesten maar al te goed. We vroegen hen welk effect de periode in het Zuiden op hen heeft gehad.

‘Wat ik heb geleerd? Om de tijd niet voortdurend te willen benutten.’

‘De tijd durven nemen voor mezelf en anderen is waarschijnlijk het beste wat ik tijdens mijn stage heb geleerd. Heel anders dan Westerse mensen zijn Nepalezen niet bang om de tijd even uit het oog te verliezen. Ze nemen de tijd voor wat ze doen. In België heerst een enorme prestatiedrang. Tijd is van onschatbare waarde en je hebt er altijd te weinig van. In Nepal heb ik echter geleerd om de tijd even op zijn beloop te laten en om niet voortdurend te moeten proberen deze zo goed mogelijk te benutten.’

Kaat Somers, studente orthopedagogie aan de Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen, trok naar Nepal

Foto: Kaat Somers

Kaat Somers: ‘Ik ben hier samen met enkele kinderen een zelfgemaakt gezelschapsspel aan het spelen. Ze waren ontzettend enthousiast en wilden maar niet stoppen met spelen.’

‘Mijn visie op ontwikkelings- samenwerking is veranderd’

Foto: Jolijn Van Cauwenberghe

‘Wat heeft mijn ervaring in Cambodja het meest veranderd? Mijn visie op ontwikkelingssamenwerking. Ik sta niet meer positief ten opzichte van alle mogelijke vormen van ontwikkelingssamenwerking.’

Zo was er bijvoorbeeld in het ziekenhuis een speciaal toestel om het hartritme te kunnen meten, geschonken door Japan. Dit toestel

stond in perfecte staat ergens in een hoekje, want er was geen enkele arts opgeleid om het te gebruiken.

Dit heeft me doen beseffen dat één van de belangrijkste vormen van internationale samenwerking niet zozeer het leveren van het nodige materiaal is, maar wel te zorgen voor opleidingen en goede ondersteuning. Zo denk ik dat de artsen en de patiënten meer hadden gehad aan een cursus over hartritme problemen en hoe deze te behandelen in plaats van een toestel om dit op te sporen. Uiteraard zijn de initiatieven voor internationale samenwerking wel goed bedoeld, al durf ik nu te zeggen dat er meer aandacht moet worden besteed aan de duurzaamheid van de projecten en aan de ondersteuning van de lokale bevolking.’

Jolijn Van Cauwenberghe, studente geneeskunde aan de Universiteit Gent, trok naar Cambodja

MOST SIGNIFICANT CHANGE

Om de getuigenissen van de studenten te verzamelen gebruikt VLIR-UOS sinds enkele jaren ‘Most Significant Change’, een monitoring- en evaluatiemethode gebaseerd op getuigenissen van betrokkenen. De suggestie kwam vanuit het onderzoeksplatform PULSE.

Stijn De Roover beheert voor VLIR-UOS het Reisbeurzenprogramma: ‘Vroeger was de verslaggeving voor de Reisbeurzen erg omslachtig, zowel voor de studenten als voor de ICOS (contactpersonen aan de universiteiten en hogescholen).

We vroegen veel gegevens, maar al die verslagen bleven vaak ongelezen, omdat het te tijdsintensief was om ze allemaal door te nemen.’

Onderzoekers van het HIVA namen het Reisbeurzenprogram-

ma onder de loep en gingen na hoe de evaluatie beter kon. Hun onderzoek kaderde binnen PULSE, het toenmalige VLIR-UOS-onderzoeksplatform over draagvlak in ontwikkelingssamenwerking. Hun advies: vereenvoudig de verslaggeving en pas de ‘Most Significant Change’-methode toe.

Het evaluatieformulier voor de student richt zich sindsdien op de meest significante verandering als gevolg van het verblijf in het Zuiden. De ICOS verzamelen alle verslagen en kiezen één of enkele cases die in hun ogen het interessant zijn. Die cases gebruikt VLIR-UOS dan in de evaluatie van het Reisbeurzenprogramma en in de besprekingen met de ICOS.

Stijn De Roover: ‘Ik ben zeer tevreden over de nieuwe procedure.

Ook de ICOS reageren positief, omdat ze het nut ervan inzien.

We komen nu veel meer te weten over wat er op het terrein gebeurt en welke effecten het Reisbeurzenprogramma heeft.’

De focus van het programma ligt niet alleen bij de impact op de studenten, maar ook op de partner in het Zuiden. Zowel tijdens de selectie als de opvolging achteraf is de lokale impact een belangrijk aandachtspunt.

Stijn De Roover
Foto: Hans Van de Water

'MISSCHIEN IS DAT MISLUKT PROJECT VAN € 75.000 WEL DE BESTE INVESTERING OOI'

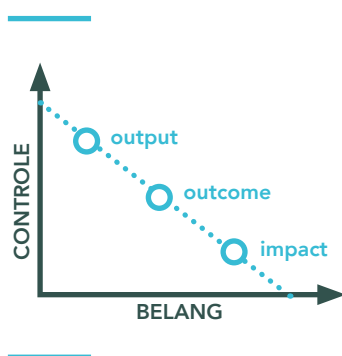
Foto: Hans Van de Water

Koen De Koster is sinds januari 2015 aan de slag bij VLIR-UOS als verantwoordelijke voor monitoring en evaluatie. In een vorig leven werkte hij voor BTC, waar hij zich mocht verdiepen in resultaatgericht beheer. Aan het Instituut voor Ontwikkelingsbeheer en -beleid (UAntwerpen) volgde hij een master in ontwikkelingsevaluatie en management. Ons gesprek gaat over impact en hoe we die kunnen meten.

Wat is het verschil tussen output, outcome en impact?

Koen De Koster: Er bestaan verschillende stromingen die elk de begrippen anders definiëren. Dat zorgt wel eens voor spraakverwarring. Maar algemeen kunnen we stellen dat output eerder gaat over de producten of diensten die je realiseert als het resultaat van activiteiten: een operationeel labo, een vernieuwd curriculum of versterkte onderzoekscapaciteiten. De activiteiten om daartoe te komen kunnen een studie zijn, benchmarking, training geven,

mensen consulteren, ervaringen uitwisselen, ... Het outputniveau heb je zelf redelijk onder controle.

De outcome kijkt naar de toepassing van de output en de veranderingen die daaruit voortvloeien. Het kan bijvoorbeeld gaan om de toepassing van nieuwe onderzoeksmethoden. Die outcome is sterk onderhevig aan invloeden van buitenaf.

Impact gaat kijken naar hoe je bijdraagt tot verandering op een algemener niveau en de effecten van je interventie op langere termijn.

In het continuüm van output, outcome en impact zien we dus dat het niveau van belang stijgt, terwijl de controleerbaarheid daalt. Het gaat immers om gedragsverandering, wat moeilijk te controleren of plannen is. Het is geen simpele optelsom in de zin van 'lever die output en de gedragsverandering komt wel'.

Kunt u een voorbeeld geven van een concreet project?

Neem nu een VLIR-UOS-project over organische landbouw: als output zien we een versterking van de academische onderzoekscapaciteit, de uitbouw van een laboratorium, structuren voor het functioneren van een onderzoeksgroep en de versterking van lokale boerengroepen.

Bij de outcome vragen we ons af of de onderzoeksgroep nu wel degelijk functioneert; of de nieuwe skills en materialen echt worden gebruikt; en of de boerenorganisaties hun gedrag effectief veranderen.

Koen De Koster: 'VLIR-UOS speelt een belangrijke rol, om positieve en negatieve ervaringen te laten circuleren en collectief van mekaar te leren.' Foto: Hans Van de Water

De impact gaat dan over de vraag of het project bijdraagt tot duurzame landbouw en of het uiteindelijk een impact heeft op het inkomen en de gezondheid van de boeren.

Hoe kunnen we impact meten?

De randomized control trials (RCTs), die Esther Duflo en Abhijit Banerjee promoten, zijn momenteel erg populair. We kennen de methode uit de farmaceutische industrie, waar sommige personen een medicijn krijgen en andere niet. Dankzij die methode beschikken we nu over een hoop gegevens over wat werkt en wat niet. Maar er zijn ook limieten aan deze aanpak. RCTs in een ontwikkelingscontext pretenderen dat een aanpak die op plaats X werkt, ook elders kan worden toegepast.

Maar duurzame verandering faciliteren is geen exacte wetenschap en elke context is anders. Ontwikkelingsinterventies zijn niet zoals geneesmiddelenonderzoek waarbij je de meeste parameters kent en/of controleert. Integendeel, de meeste parameters zijn juist onbekend.

‘Het is geen simpele optelsom in de zin van ‘lever die output en de gedragsverandering komt wel.’

Neem een universiteit. Daar spelen onderlinge menselijke relaties mee, personeelsswissels, politieke inmening, individuele belangen enz. Al deze factoren hebben een onvoorspelbare invloed op een interventie. Het is dus een illusie te denken dat alles zomaar volgens plan zal lopen.

Er zijn ook kwalitatieve methoden, die misschien niet de meest wetenschappelijk onderbouwde antwoorden geven, maar vaak wel nuttige informatie opleveren. De Most significant change-methode gaat bijvoorbeeld na wat er is veranderd in het leven van mensen. Hier speelt perceptie een belangrijke rol, maar toch is de informatie meestal erg betrouwbaar. Je kan de methode ook toepassen voor monitoring, om de uitvoering bij te sturen. Soms stuit je op zaken, zoals onvoorziene nega-

Koen De Koster: ‘Bij een project over organische landbouw gaat impact over de vraag of het bijdraagt tot duurzame landbouw en een hoger inkomen en betere gezondheid voor de boeren.’

tieve of positieve effecten, die met randomized control trials niet altijd zichtbaar zijn. Andere interessante en zinvolle methodes zijn Realistic Evaluation en Outcome Mapping.

We mogen niet de illusie koesteren dat het steeds mogelijk of wenselijk is om impact te meten. Dit moet gericht gebeuren, op basis van de leervragen die we hebben en de strategieën die we willen uittesten.

Zijn onze verwachtingen over impact dan niet te hooggespannen?

We overschatten meestal wat de impact is van wat we doen. Soms zijn er succesverhalen, maar het is hoogmoedig te denken dat wij het wel eens snel gaan oplossen. Moest het zo simpel zijn, dan zou het al lang gebeurd zijn. In realiteit is verandering faciliteren vaak heel moeilijk. Daarom moeten we beter leren omgaan met falen en aanvaarden dat het een onderdeel van veranderprocessen is.

Een mislukking is vaak nog een bittere pil om te slikken. Al hoeft het geen totale mislukking te zijn, zolang je eruit leert. Misschien is dat mislukte project van 75.000 euro wel de beste investering ooit, wanneer het je inzichten geeft voor andere projecten en uiteindelijk een verhoogde impact oplevert.

Moeten we onze manier van projectopvolging aanpassen?

Ja, want we richten ons nog te sterk op de activiteiten en te weinig op de

verandering die we willen zien. Mensen op de vingers tikken omdat ze hun planning niet hebben uitgevoerd heeft geen zin, het zou moeten gaan over de behaalde resultaten. We moeten veel meer de boodschap geven: ga ervoor, leer en innoveer.

VLIR-UOS speelt daar een belangrijke rol, om positieve en negatieve ervaringen te laten circuleren en collectief van mekaar te leren.

‘De boodschap zou moeten zijn: ga ervoor, leer en innoveer.’

Maar dat vergt heel wat flexibiliteit en maturiteit van alle betrokken partijen, zoals DGD, VLIR-UOS zelf en de academici. We moeten immers leren loslaten en aanvaarden dat er fouten gemaakt worden. Al ben ik ervan overtuigd dat de impact ook groter zal zijn. We kunnen inspiratie halen uit de privé-sector en start-ups in het bijzonder: die jonge bedrijven zoeken voortdurend naar meerwaarde, zien wat werkt, falen regelmatig, maar leren daaruit en innoveren continu.

ONDERZOEK: HOE KOM JE ERMEE NAAR BUITEN?

VLIR-UOS startte in 2014 een studie om na te gaan hoe we onderzoekers kunnen ondersteunen om meer en beter te communiceren over hun onderzoek en de impact daarvan. De resultaten: meer kennis over hoe projectbetrokkenen naar buiten komen, een studiedag over communicatie en een handleiding met praktische tips.

VANWAAR DE NOOD OM MEER NAAR BUITEN TE KOMEN?

In 2013 kregen we plots te horen dat de overheidsfinanciering wel eens zou kunnen ophouden. De lopende en nog op te starten projecten en beurzen lagen onder vuur. Uiteindelijk kwamen de centen toch. Maar de crisis leerde ons dat de politieke en onderzoekswereld VLIR-UOS nauwelijks kende. Het leek een goed bewaard geheim dat Vlaamse universiteiten en hogescholen zeer relevante dingen doen met partners in Afrika, Azië en Latijns-Amerika.

Conclusie: we moeten meer naar buiten komen en tonen dat we wel degelijk een verschil maken, samen met het netwerk van honderden onderzoekers, professoren, docenten en medewerkers die betrokken zijn bij de VLIR-UOS-projecten. Het gaat dan niet enkel om de zichtbaarheid van VLIR-UOS, maar ook om de resultaten en de impact van de samenwerking.

HET ONDERZOEK

We stuurden Lisa de Haardt (UAntwerpen) op pad om na te gaan hoe onderzoekers communiceren en wat de hindernissen zijn. We namen interviews af van onderzoekers, communicatiediensten en contactpersonen voor ontwikkelingssamenwerking. In de mediadatabanken gingen we snuffelen naar internationaal onderzoek dat het nieuws haalde. En we klopten aan bij communicatie-experten en journalisten.

WAT LEER HET ONDERZOEK ONS?

Lisa de Haardt: 'Onderzoekers geven aan dat ze wel naar buiten willen komen, maar vaak niet weten hoe ze dat best doen. Als rode draad door het onderzoek kwam het belang van samenwerking naar voren, en dan vooral met de communicatiediensten van de eigen universiteit. Die zijn immers voortdurend op zoek naar sterke cases om over te communiceren, maar weten niet dat er heel wat interessante dingen gebeuren met het Zuiden. Tijdens de studiedag hebben we dan ook de onderzoekers en vertegenwoordigers van de communicatiediensten samengebracht, zodat ze elkaar konden ontmoeten. En ten slotte leert de media-analyse ons dat onderzoekers hun pijlen vaker moeten richten op de regionale media, omdat die sneller oren hebben naar de verhalen van de onderzoekers.'

Foto: Dries Luyten

STUDIEDAG 'ONDERZOEK: HOE KOM JE ERMEE NAAR BUITEN?'

Op 11 maart 2015 organiseerde VLIR-UOS in Antwerpen een studiedag voor onderzoekers en projectbetrokkenen van internationale projecten. Het doel was hen te motiveren om meer naar buiten te komen met hun onderzoek en tips en tools aan te reiken om het goed te doen.

'Er moet een "wauw" in je verhaal zitten.'

De grote opkomst van 150 deelnemers toonde aan dat er nood is aan communicatieondersteuning voor onderzoekers.

Wetenschapsjournalist Koen Wauters (VRT) dompelde de aanwezigen onder in de geheimen van de journalistiek. Nieuwswaarde in je verhaal is erg belangrijk: 'Er moet een "wauw-factor" in je verhaal zitten.'

Hoe moeilijk ook, Koen Wauters spoort onderzoekers aan om hun verhaal te herleiden tot de essentie: 'Een journaalstuk duurt tussen negentig seconden en twee minuten. Daar kan je niet alles in krijgen, zoals alle institutionele partners. Dus je zal altijd naar die essentie moeten gaan. En het is beter dat jij bepaalt wat de essentie is, in plaats van de journalist.'

WAT VONDEN DE DEELNEMERS?

Een greep uit de reacties:

'De studiedag beantwoordde aan een zeer reële behoefte'
'Ik had het gevoel na deze studiedag werkelijk aan de slag te kunnen gaan (wat te vaak niet het geval is na studiedagen)'

'Het waren sprekers met echte kennis van zaken'

DE HANDLEIDING

We werkten een handleiding uit met de onderzoeksresultaten, voorbeelden van succesvolle communicatiecases en praktische tips. Daarmee richten we ons in de eerste plaats op onderzoekers en betrokkenen bij internationale projecten. De cases gaan over samenwerking met partners in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. De focus ligt bij communiceren naar een breed publiek en dus niet enkel de vakexperten.

De handleiding is beschikbaar in het Nederlands en Engels op www.komnaarbuiten.be. Ontvangt u graag een papieren exemplaar? Laat het weten aan veerle.versele@vliruos.be.

HET VERVOLG?

We voorzien de komende jaren nog studiedagen over communicatie, samen met geïnteresseerde partners.

En ondertussen bundelen we de krachten met de communicatiediensten, met de contactpersonen voor ontwikkelingssamenwerking aan de universiteiten en hogescholen en met u om samen naar buiten te komen.

Interview met VLIR-UOS-bursale Pauline Kibui. Foto: Hans Van de Water

ONDERZOEK: HOE KOM JE ERMEE NAAR BUITEN?

APRIL 2015 • LISA DE HAARDT • HANS VAN DE WATER

vliruos
SHARING MINDS, CHANGING LIVES

De handleiding is beschikbaar
in het Nederlands en Engels op
www.komnaarbuiten.be

2014 IN CIJFERS

Samenwerkingsprojecten

In 2014 liepen 179 VLIR-UOS-projecten.

Top 10 van partnerlanden met het grootste aantal lopende projecten:

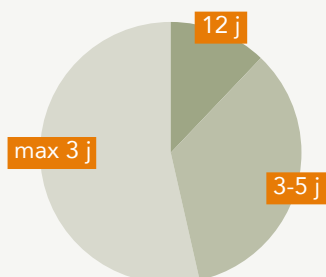
LAND	# PROJECTEN
1. Vietnam	21
2. DR Congo	20
3. Cuba	15
4. Uganda	14
5. Ecuador	12
6. Ethiopië	11
7. Zuid-Afrika	10
8. Kenia	6
9. Tanzania	6
10. Peru	5

Aantal lopende projecten in Vietnam in 2014:

21

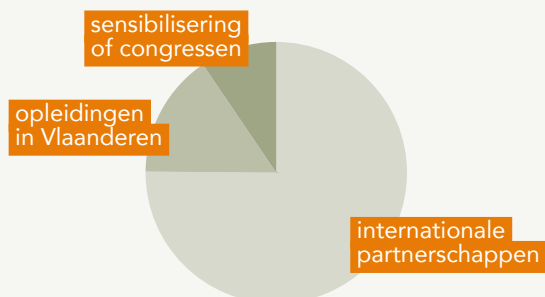
Volgens looptijd

> Met duur van 12 jaar	22
> Met duur van 3-5 jaar	61
> Met duur van maximum 3 jaar	96

Volgens aard

> Internationale partnerschappen	135
> Opleidingen in Vlaanderen	27
> Sensibilisering	17

Beurzen

In 2014 ontvingen 1.591 personen een beurs van VLIR-UOS.

Top 10 van herkomstlanden van bursalen uit het Zuiden*:

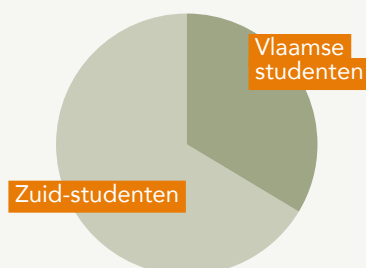
LAND	# BURSALEN
1. Ethiopië	118
2. Bangladesh	69
3. Kenia	66
4. Uganda	62
5. Filipijnen	58
6. Tanzania	44
7. Vietnam	32
8. Ghana	30
9. Rwanda	26
10. Indonesië	21

*gebaseerd op cijfers voor short termbeurzen, masterbeurzen en ICP PhD

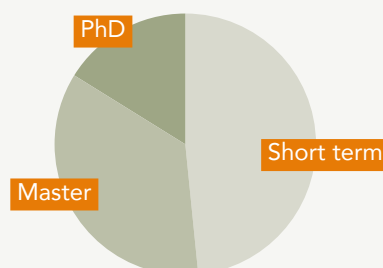
Volgens herkomst

> Beurzen voor studenten uit het Zuiden **1.057**
> Beurzen voor Vlaamse studenten **534**

Volgens type opleiding

> Short term (max. 1 jaar)* **772**
> Master (max. 2 jaar) **553**
> PhD **266**

* Zowel korte trainings als stage- en thesisonderzoeksverblijven

BUDGET VLIR-UOS 2014

Hieronder vindt u een samenvatting van de begroting van VLIR-UOS voor 2014. Op de exacte besteding hebben we pas in het najaar van 2015 zicht, aangezien we de afrekeningen van de projecten pas dan ontvangen.

ZUIDPROGRAMMA'S	15.160.000	43,7%
Institutionele universitaire samenwerking en landenwerking (IUS-programma's, thematische netwerken, onderzoeksplatformen en andere nationale/internationale crosscuttingprojecten)	10.010.000	28,8%
Projecten met duur van 1 tot 5 jaar (TEAM, Research Initiatives Programme, Zuidinitiatieven)	5.150.000	14,8%
ONDERZOEKSPROGRAMMA'S IN VLAANDEREN	500.000	1,4%
Beleidsrelevant onderzoek: Acropolis	400.000	1,2%
Internationale Congressen (INCO)	100.000	0,3%
OPLEIDINGEN IN VLAANDEREN VOOR STUDENTEN UIT ONTWIKKELINGSLANDEN	2.763.538	8,0%
Internationale Cursussen (ICP)	2.355.032	6,8%
Internationale Trainingsprogramma's (ITP)	329.966	1,0%
Korte Opleidingsinitiatieven (KOI)	78.540	0,2%
BEURZEN VOOR STUDENTEN UIT ONTWIKKELINGSLANDEN VOOR OPLEIDINGEN IN VLAANDEREN	8.726.000	25,1%
ICP PhD-beurzen voor onderzoekers uit het Zuiden	1.073.630	3,1%
ICP-beurzen	5.918.540	17,1%
ITP-beurzen	687.622	2,0%
KOI-beurzen	214.710	0,6%
Coördinatiekosten, onvoorziene kosten en ICP Get Together Day	831.498	2,4%
BEURZEN VOOR VLAAMSE STUDENTEN	1.828.830	5,3%
Reisbeurzen naar ontwikkelingslanden (REI)	500.000	1,4%
Vlaamse Doctoraatsbeurzen (VLADOC)	1.328.830	3,8%
STRUCTUURKOSTEN	5.718.632	16,5%
CO ₂ -compensatie	35.000	0,1%
Opleidingskosten studenten uit ontwikkelingslanden	3.000.000	8,6%
VLIR-UOS-secretariaat en Medefinanciering UOS	2.683.632	7,7%
TOTAAL	34.697.000	100%

Partnerschappen tussen universiteiten en hogescholen, in Vlaanderen en het Zuiden, die innovatieve antwoorden zoeken op globale en lokale uitdagingen.

OVER VLIR-UOS

VLIR-UOS ondersteunt partnerschappen tussen universiteiten en hogescholen in Vlaanderen en het Zuiden, die innovatieve antwoorden zoeken op globale en lokale uitdagingen.

We financieren samenwerkingsprojecten tussen professoren, onderzoekers en docenten. Daarnaast geven we beurzen aan studenten en professionals in Vlaanderen en het Zuiden. Ten slotte werken we mee aan de versterking van het hoger onderwijs in het Zuiden en de internationalisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

VLIR-UOS is onderdeel van de Vlaamse Interuniversitaire Raad en ontvangt financiering van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking. Meer info: www.vliruos.be

Coördinatie en eindredactie: Hans Van de Water

Vormgeving: Shortcut

Druk: Geers Offset

Foto voorpagina: KU Leuven December 2014 Field Course in Arba Minch Ethiopia (Seppe Deckers)

Verantwoordelijke uitgever:
Kristien Verbrugghen, VLIR-UOS,
Bolwerksquare 1a, 1050 Brussel

De digitale versie is beschikbaar op www.vliruos.be

D/2015/10.960/3